

УДК 330.88

JEL Classification: A11; B31; L26

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003100>

**М.М. ІЛЬЧУК, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН
С.І. УС, М.І. ДМИТРУК, кандидати економічних наук
О.М. ІЛЬЧУК**

Теоретичні засади розвитку підприємництва

Мета статті - узагальнити теоретичні питання підприємництва та визначити основні напрями його розвитку в Україні та світі.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано такі філософські й загальнонаукові методи, принципи і прийоми, як абстракція, індукція та дедукція, аналіз і синтез, діалектичний метод, системний підхід та ін. Зважаючи на предметну характеристику дослідження, основним методом тут обрано описовий, за застосування якого описано зміст концепцій підприємництва в сучасному світі й основні особливості міжнародних проєктів і премій у галузі дослідження підприємницької діяльності. За допомогою історико-компаративного методу з'ясовано мінливість цивілізаційних умов, які зумовили еволюцію підприємницької діяльності та створили соціально-історичний контекст для появи суспільно-економічних об'єктів дослідження теорії підприємництва. Використання методів аналітичних узагальнень і групування (як і статистичного порівняння) сприяло систематизації сучасних концептуальних напрямів дослідження підприємництва.

Результати дослідження. Узагальнено провідні міжнародні премії, журнали та проєкти у галузі підприємництва. Присудження відповідних премій - критерій кваліфікованого визначення актуальності результатів наукової творчості того чи іншого лауреата. У свою чергу ідеї та розробки таких учених становлять концептуальний базис у дослідженні підприємництва. Запропоновано авторське визначення поняття теорії підприємництва і розкрито зміст категорії «концепція підприємництва». Розглянуто найбільш актуальні концепції підприємницької діяльності. Узагальнено сучасні напрями вивчення підприємництва.

Елементи наукової новизни. Удосконалено систематизацію ідей, поглядів, концепцій зарубіжних учених, які є провідними фахівцями в галузі теорії підприємництва. Також поглиблено розкриття змісту методологічного інструментарію і теоретичних положень, що задають тренди в сучасному бізнес-дискурсі та у суміжних економічних дослідженнях.

Практична значущість. Розглянуті положення і висновки надають можливість прикладного застосування отриманих знань та їх використання з позиції тенденційності розвитку сучасного підприємництва. Одержані результати можуть слугувати за інформаційну основу розвитку інноваційних проєктів, які залучають як підприємців, так і вчених (насамперед молодих) у підприємницький процес, а також підґрунтям знань, навичок та вмінь у сфері підприємництва, які вони розвивають. Табл.: 1. Рис.: 1. Бібліогр.: 21.

Ключові слова: підприємництво; підприємницька діяльність; міжнародна премія; концепція підприємництва; теорія підприємництва; міждисциплінарний підхід.

Ільчук Микола Максимович - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, професор кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Ус Сергій Іванович - кандидат економічних наук, старший викладач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11)

E-mail: sergey.us@nubip.edu.ua

Дмитрук Микола Ілліч - кандидат економічних наук, старший викладач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, вул. Героїв Оборони, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Ільчук Олена Миколаївна - старший викладач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, вул. Героїв Оборони, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Постановка проблеми. У сучасному світі підприємництво виокремилось як глобальний

феномен, що охоплює найрізноманітніші аспекти суспільного буття. Підприємницька дія-

льність украї чутлива до всіх змін у соціально-економічній сфері та виступає чинником науково-технічного прогресу. Підприємство дозволяє зробити власний вибір у світі необмежених можливостей. На зламі XX і XXI ст. науковці почали приділяти ще більше уваги феномену підприємництва, його сутності та ролі в економіці країни. Підприємці, які досягли значних успіхів у бізнесі, стають об'єктами різних досліджень; починають системно розроблятися прикладні рекомендації, узагальнюється досвід країн різного типу та рівня розвитку. В більшості західних країн підприємництво почало розвиватися швидкими темпами після того, як держава взяла активну участь у підтримці малого бізнесу. В розвинених країнах особлива увагу вчених і представників влади традиційно приділяється актуальним проблемам підприємництва.

Упродовж останніх 25-30 років дослідження підприємництва, без сумніву, являє собою напрям соціально-економічних і управлінських наук, що розвивається чи не найбільш динамічно. Це підтверджується кількістю щорічних конференцій міжнародного рівня з відповідної проблематики, чисельністю їх учасників, зростаючим переліком профільних міжнародних журналів тощо. Важливість цієї предметної галузі підтверджується присудженням міжнародних премій десяткам видатних учених за внесок у дослідження різних аспектів підприємництва, чий роботи значною мірою і визначили розвиток згаданої дисципліни. Проте в Україні, як і у пострадянських країнах, існує нагальна потреба у формуванні цілісного бачення теорії підприємництва, а також у моніторингу здобутків і наукових відкриттів у відповідній галузі; необхідність своєчасної рефлексії результатів новітніх досліджень та прикладного їх впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язання проблеми конструювання концептуальних засад теорії підприємництва, на думку авторів, започатковано у праці видатного економіста Й. Шумпетера «Історія економічного аналізу» (Schumpeter, 1954) [21]. Також до класиків із дослідження цієї тематики варто віднести відомих істориків економічної думки: М. Блауга (Blaug, 1997) [9] та Р.Б. Екелунда-молодшого (Ekelund, 1990) [13]. Провідними сучасними дослідниками концепцій підприємництва є П. Девідсон (Davidsson, 2004) [11] і Г. Ландстрем (Landström, 2017) [18]. Серед вітчизняних

учених фрагментарне дослідження розвитку теорії підприємництва знайшло місце в працях таких авторів, як: Л. Васильєва [2] Т. Колесник, О. Демидова, Д. Колесник [3], О. Мадзігон [4], О. Шпикуляк [5, 6] та ін. Проте у вітчизняній економічній науці станом на сьогодні не існує системних досліджень сучасних концепцій підприємницької діяльності.

Мета статті - узагальнити теоретичні питання підприємництва та визначити основні напрями його розвитку в Україні та світі.

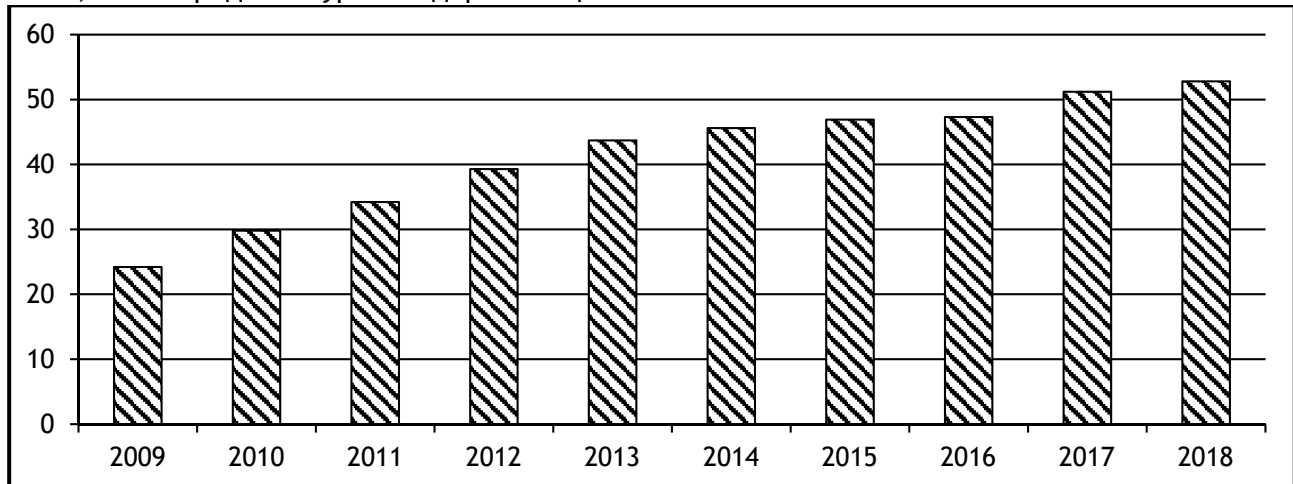
Методологія дослідження. У процесі дослідження використано такі філософські й загальнонаукові методи, принципи і прийоми, як абстракція, індукція та дедукція, аналіз і синтез, діалектичний метод пізнання, системний підхід тощо. Зважаючи на предметну характеристику дослідження, основним методом у статті виступає дескриптивний, за застосування якого описано зміст концепцій підприємництва в сучасному світі та основні особливості міжнародних проєктів і премій у галузі дослідження підприємницької діяльності. За допомогою історико-компаративного методу з'ясовано мінливість цивілізаційних умов, які зумовили еволюцію підприємницької діяльності та створили соціально-історичний контекст для появи суспільно-економічних об'єктів дослідження теорії підприємництва. Використання методів аналітичних узагальнень і групування (як і статистичного порівняння) сприяло систематизації сучасних концептуальних напрямів дослідження підприємництва.

Виклад основних результатів дослідження. Розвиток досліджень феномену підприємництва давно вийшов за межі економіки. Сьогодні не лише економісти, але і фахівці з різних галузей гуманітарних наук, наприклад, менеджменту, демографії, психології, соціології, філософії, історії та навіть екології все частіше працюють над вивченням різних питань підприємництва, сприяючи формуванню міждисциплінарного характеру в дослідженнях згаданої сфери. Інтерес до підприємництва зріс у багатьох країнах, а із зазначеної проблематики почали проводитися національні та міжнародні конференції. При цьому в багатьох університетах світового і національного рівня успішно функціонують кафедри підприємництва та комерційної діяльності.

Результати наукових досліджень публікуються в збірниках і міжнародних журналах з

досить високим імпакт-фактором. Прикладами найбільш індексованих із них варто вказати такі: «Міжнародний журнал підприємницької освіти» (International Journal of Entrepreneurship Education), друкується з 2009 р. у США; «Міжнародний журнал підприємництва та інноваційного менеджменту» (International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management), 2006 р., Великобританія; «Міжнародний журнал підприємництва

та малого бізнесу» (International Journal of Entrepreneurship and Small Business), 2006 р., Великобританія; «Журнал міжнародного підприємництва» (Journal of International Entrepreneurship), 2006 р., Нідерланди та ін. Підтвердженням цього також слугує динаміка зростання кількості наукових досліджень, пов'язаних із проблематикою підприємництва (рис.).

Кількість наукових статей з підприємницької тематики, тис.

Джерело: Складено авторами на основі [15, 19].

У 1996 р. Шведський центр з вивчення малого бізнесу (Swedish Foundation for Small Business Research, FSF) спільно зі Шведським агентством економічного та регіонального розвитку (Swedish Agency for Economic and Regional Growth, NUTEK) заснував «Міжнародну премію за дослідження в галузі підприємництва і малого бізнесу» (International Award for Entrepreneurship and Small Business Research). У 2009 р. до спонсорів і організаторів премії долучився Інститут досліджень промислових економік (Research Institute of Industrial Economics, IFN), а сама вона була

перейменована у «Всесвітню премію за дослідження підприємництва» (Global Award for Entrepreneurship Research). Згодом вказаний проєкт набув у підприємницькій сфері репутації неофіційної Нобелівської премії. Ця міжнародна премія присуджується щорічно, із врученням статуетки «Рука Бога», створеної шведським скульптором Карлом Міллем, та фінансової винагороди у розмірі 0,5 млн шведських крон до 2008 р. (приблизно 80 000 доларів США). З 2009 р. сума премій зросла до 100 000 євро. Усіх переможців згаданої премії можна згрупувати за концептуальними напрямками дослідження (табл.).

Лауреати Всесвітньої премії за дослідження підприємництва (1996-2019 рр.)

Напрямок	Учений	Дослідницький внесок і рік присудження
Роль підприємця в економічному розвитку	Девід Берч	Визначення ключової ролі нових і малих підприємств у створенні робочих місць (1996)
	Ізраель Кірцнер	Розробка економічної теорії, що підкреслює важливість підприємця для економічного зростання та функціонування капіталістичного процесу (2006)
	Сідні Вінтер	Дослідження шumpетеріанських процесів динамічної конкуренції, генерування диференціальних технологічних можливостей через умови відповідності та механізми, що керують динамічними можливостями у підприємствах (2015)
	Боян Йованович	Дослідження динаміки конкуренції між діючими фірмами та новими підприємствами, а також процесів навчання підприємницької діяльності (2019)

Типи структур і форми організації підприємництва	Арнольд Купер	Піонерські роботи з технічного підприємництва, нових технологічних підприємств та організації бізнес-інкубаторів (1997)
	Говард Олдріч	Інтеграція центральних дослідницьких питань галузі, вивчення становлення та еволюції нових і малих підприємств у більш широкому контексті соціологічних досліджень (2000)
	Мар'яна Фельдман	Вивчення географії інновацій та ролі підприємницької діяльності у формуванні регіональних галузевих кластерів (2013)
	Олав Соренсон	Дослідження інновацій у підприємницькій діяльності; соціальна вбудованість у просторово обмежених відносинах (2018)
Територіальне розміщення, регіональні та міждержавні порівняння	Девід Сторі	Посилення уваги до неупереджених, масштабних та високоякісних досліджень, а також для започаткування та координації широких національних і міжнародних програм досліджень центральних питань малого бізнесу (1998)
	Джакомо Бекаттіні	Розвиток ідей Альфреда Маршалла щодо конкурентних переваг географічних агломерацій спеціалізованих малих фірм у так званих промислових округах (2002)
	Пол Рейнольдс	Організація декількох зразкових інноваційних і масштабних емпіричних досліджень природи підприємництва та його ролі в економічному розвитку (2004)
	Вільям Гартнер	Вивчення створення нових підприємств та підприємницької поведінки, поєднуючи позитивістську та герменевтичну традиції дослідження (2005)
	Бенгт Йоханніссон	Дослідження соціальних мереж підприємців у регіональному контексті та їх ключової ролі у розвитку європейської традиції підприємництва та малого бізнесу (2008)
	Скотт Шейн	Методологія дослідження практично всіх основних аспектів явища підприємництва: роль особи підприємця, організаційного контексту, середовища та підприємницького процесу (2009)
Інновації та венчурне фінансування	Ян Макміллан	Сприяння впровадженню міжнародної перспективи, що передбачає порівняльні дослідження культурних відмінностей у підприємстві та поведінці малого бізнесу (1999)
	Група «Діана»: К. Бруст, Н. Картер, Е. Гейтвуд, П. Грін, М. Гарт	Дослідження венчурного капіталу для жінок-підприємців (2007)
	Золтан Акс і Девід Одретч	Дослідження ролі малих підприємств в економіці, особливо щодо ролі малих фірм в інноваціях (2001)
	Джош Лернер	Дослідження венчурного капіталу та підтримки підприємництва; синтез галузей фінансів і підприємництва у формі підприємницького фінансування. Внесок у галузь підприємницьких інновацій (2010)
	Стівен Клепер	Дослідження ролі вступу нових підприємств в інновації та економічне зростання (2011)
	Кетлін Айзенхардт	Розробка стратегій, прийняття стратегічних рішень та інновацій на мінливих і сильно конкурентних ринках (2012)
	Філіп Агіон	Аналіз взаємозв'язку між, з одного боку, інноваціями на рівні підприємства, входом і виходом, а з іншого - продуктивністю та зростанням (2016)
Інститути	Вільям Баумоль	Теоретичні й емпіричні дослідження природи підприємництва, а також для аналізу важливості інститутів та стимулів для реалізації підприємництва (2003)
	Шейкер А. Захра	Дослідження ролі корпоративного підприємництва у створенні, поглинанні та конверсії знань (2014)
	Ернандо де Сото	Дослідження інститутів, які знаходяться в основі неформальної економіки, а також ролі прав власності та підприємництва в перетворенні неформальної економіки у формальний сектор (2017)

Джерело: Складено авторами на основі [14].

У 1999 р. було засновано Глобальний моніторинг підприємництва, ГМП (Global Entrepreneurship Monitor, GEM), як спільний проєкт Бебсон коледжу (Babson College), США, і Лондонської школи бізнесу (London Business School), Великобританія. Глобальний моніторинг підприємництва являє собою щорічну оцінку національного рівня підприємницької діяльності та є одним із найбільш масштабних світових досліджень у сфері підприємництва. Сьогодні ГМП - це асоціація університетів, бізнес-шкіл і дослідницьких центрів по всьому світу для збору й обміну інформацією щодо підприємницької діяльності. Проєкт ГМП допомагає підвищити обізнаність державної влади в питаннях підприємництва і скоригувати політику щодо розвитку підприємства та підприємницької активності в багатьох країнах світу. Зокрема, результати дослідження впливають на прийняття рішень з таких питань, як регіональний розвиток, бізнес-освіта, інноваційна політика, зниження адміністративних бар'єрів для підприємництва, фінансування малого і середнього бізнесу тощо. Глобальний моніторинг підприємництва слугує надійним ресурсом інформації про підприємство для таких ключових міжнародних організацій, як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Світовий банк (СБ) та Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), надаючи специфіковані дані, спеціальні доповіді та висновки експертів.

Стосовно теоретико-концептуальних аспектів дослідження підприємницької діяльності, то під теорією підприємництва пропонується розуміти синтез учень, уявлень, концепцій і загалом систему ідей і поглядів наукового знання, що описує та пояснює феномен підприємства і сукупність явищ, які пов'язані з підприємницькою діяльністю, та зводить відкриті в даній галузі закономірні зв'язки і сутнісні властивості до єдиного об'єднуючого початку. Концептуальний аспект теоретичного знання показує насамперед парадигмальний «зріз» останнього, задає його топіку та риторику, тобто окреслює релевантні сфери застосування і способи трактування системи понять (базових концептів), що конститууються на основі розгортання засадничої ідеї. Відтак, концепція підприємства насамперед вводить у теоретичні дискурси економічних і міждисциплінарних галузей знань вихідні принципи і передумови, що стосуються підприємницької діяльності, які визначають базисні поняття-концепти і схеми міркувань, фор-

муючи «фундаментальні питання» («ідеї») даної сфери, у співвідношенні з якими отримують своє значення та обґрунтування спеціальні твердження, що вибудовуються всередині цих дискурсів.

У перші десятиліття XXI ст. коло тем і концепцій теорії підприємництва, що використовуються в літературі, істотно розширилося. Проаналізовано результати низки нових напрямів, а також у галузі розвитку методології досліджень підприємництва тощо. Станом на сьогодні теоретична основа досліджень підприємства цілком розвинена; існує чимало загальноновизнаних теорій усіх рівнів, розроблених представниками різних базових наукових дисциплін. Чим глибшими й інтенсивнішими ставали дослідження, тим чіткіше виокремлювалися деякі дискусійні моменти. Отже, щоб позбутися політичної ц методологічної упередженості, необхідно переосмислити предметну область досліджень.

Сучасна теорія підприємництва стирає предметні межі дисциплін, ґрунтується на широкому емпіричному матеріалі, отриманому під час різних досліджень, і дедалі більше зацікавлює як дослідників-науковців та бізнесменів, так і представників органів державної влади. Для того щоб позначити перелік базових проблем сучасної теорії підприємства, необхідно продемонструвати основні напрями досліджень у цій галузі. Тут будуть розглянуті ті концепції, які викликали бурхливі дискусії в науковому співтоваристві після 90-х років XX ст. і спровокували сплеск теоретичних і емпіричних досліджень. Деякі ідеї, що зумовили палкі дебати після 90-х років, були сформульовані раніше, але інтерес до них з'явився на зламі XX і XXI ст. Саме тому вони віднесені до сучасних. Крім розглянутих, існує безліч інших оригінальних, перспективних і не менш сучасних, що також потребує детального аналізу.

Найбільш відомий представник мережевого підходу в економічній соціології - Марк Грановеттер (Granovetter M.). Зокрема він розробив модель поширення інформації в соціальних мережах, украй важливої в теорії підприємства. Після публікації в 1985 р. статті «Економічна дія та соціальна структура: проблема вкоріненості», дослідник стає найвідомішим і видатним американським економсоціологом, поклавши початок новій економічній соціології. Він використовує методологічний підхід економічної антропології К. Поланьї та його поняття «embeddedness», що характеризує вкоріненість економіки в структуру суспільства.

Вдосконалюючи згаданий підхід, американський соціолог запропонував ідею, відповідно до якої економічні відносини між фірмами чи, навіть, окремими особами вкладені в реальні соціальні мережі та не існують в ідеалізованій моделі ринку.

Остаточне формування нової економічної соціології пов'язано з виходом у 1992 р. збірки М. Грановеттера і Р. Сведберга (Granovetter M., Swedberg R.) «Соціологія економічного життя» [16]. У вступі до праці автори обґрунтовують, що будь-яка економічна дія соціально зумовлена і її неможливо пояснити без вивчення індивідуальних мотивів кожного окремого індивіда. Вона вкладена в мережі особистих відносин, під якими вчені мають на увазі регулярну взаємодію осіб та їхніх груп.

У цілому роботи М. Грановеттера ініціювали дослідження в межах теорії підприємництва у таких напрямках:

1) вивчення впливу соціальної організації суспільства на специфіку господарських відносин;

2) вивчення соціальних мереж підприємців та їх характеристик;

3) вивчення ролі соціальних мереж підприємців в економіці;

4) вивчення наслідків функціонування соціальних мереж підприємців в економіці.

Останнім часом найбільш авторитетними в дослідженні проблеми посилення слабких підприємницьких зв'язків вважаються професори Корнельського університету Д. Клейнберг і Є. Тардос (автори бестселера «Алгоритми: розробка та застосування») та провідний науковий співробітник компанії Yahoo, професор Колумбійського університету Д. Воттс, який спеціалізується на мережах малого бізнесу.

Студент Р. Кірата, Р. Коуза і Г. Саймона, лауреат Нобелівської премії з економіки (2009 р. спільно з Е. Остром) «за аналіз економічного управління, особливо меж фірми», Олівер Вільямсом спеціалізується на транзакційних витратах, будучи представником неоінституціоналізму. Він є автором, зокрема, робіт «Корпоративний контроль і ділова поведінка: дослідження ефектів організаційної форми підприємницького вибору» і «Ринки та ієрархії». В останній О. Вільямсон ґрунтовно розробив поняття «інформаційного впливу», що застосовується в ситуаціях, коли важко з'ясувати витрати на інформацію. Як пояснює науковець, цей вплив «існує переважно через невпевненість і опортунізм,

хоча це також може бути пов'язано з обмеженою раціональністю. Він існує тоді, коли справжні основні обставини, що мають відношення до транзакції або відповідний набір транзакцій, відомі одній чи декільком сторонам, але не можуть бути просто розпізнаними чи відображатися для інших».

Інший лауреат Нобелівської премії з економіки («за піонерський внесок у теорію ринків і ефективного використання ресурсів»), французький економіст Моріс Алле розвивав ідеї неолібералізму. Проте, на відміну від досліджень Л. Е. фон Мізеса і Ф. А. фон Хайєка, в його роботах модель конкурентної та децентралізованої економіки використовується для критики не соціалістичної планової моделі, а реальної західної ринкової економіки. Так, М. Алле стверджує, що підприємці, реалізуючи свій особистий інтерес, можуть досягти загального блага тільки за умови існування конкурентного середовища, яке формується соціальними інститутами. Держава, реформуючи інституційні рамки, може сконструювати такі умови для підприємництва, в яких економічна ефективність буде максимальною [1]. Дослідження М. Алле знайшли підтримку не тільки серед економістів неолібералізму, а й слугували ще одним джерелом нової інституційної економіки.

Вагомий внесок у розвиток сучасної теорії підприємництва вніс Вільям Баумоль (Baumol W. J.). Він зазначає, що підприємництво відіграє значну роль не тільки в економіці, а й у суспільстві в цілому. У статті «Підприємництво: продуктивне, непродуктивне і руйнівне» він фіксує, що в різні періоди часу в одному і тому ж суспільстві роль підприємця змінюється. І це характерно не тільки для європейських суспільств, а й для всіх країн. Причиною, за якою склад і розміри підприємницького співтовариства змінюються, слугують зміни правил господарської діяльності [8, с. 916-919]. При певних правилах роль підприємця може бути продуктивною, при інших - непродуктивною, при третіх - деструктивною.

Концепція В. Баумоля викликала інтерес і підтримку не тільки у прихильників нового інституціоналізму, а й у послідовників школи ордолібералізму Вальтера Ойкена. Дискусія, що розгорнулася, посилила увагу дослідників до проблеми впливу формальних правил (соціальних інститутів) на господарську діяльність. У цілому можна виділити наступні проблемні сфери, на яких сфокусувалася увага учасників обговорення зазначеної те-

матики: виявлення базових правил, що визначають спрямованість господарської діяльності; визначення меж податкового тягаря на підприємницьку діяльність, за яких відбувається трансформація продуктивного підприємництва в непродуктивне і деструктивне; оцінка витрат часу на трансформацію підприємницької діяльності з непродуктивної та деструктивної в продуктивну тощо.

Наступним принципово важливим напрямом для сучасної теорії підприємництва виокремилася концепція соціального капіталу Джеймса Коулмана (Coleman J.S.). Це поняття, після тривалого забуття, американський соціолог реанімував і наповнив новим змістом у роботі «Соціальний капітал у формуванні людського» [10]. Стаття викликала неабиякий інтерес і широку дискусію, в якій взяли участь такі визнані авторитети у своїх галузях науки, як П. Бурдьє, Р. Патнем, Дж. Філд, Ф. Фукуяма, С. Хатінгтон, П. Штомпка та ін.

Результатом дискусії щодо соціального капіталу, яку ініціювала стаття Дж. Коулмана, стало створення Світовим банком «Тематичної групи з соціального капіталу». Ця група в 2001 р. розробила дві методики вимірювання соціального капіталу для допоміжної оцінки кредитоспроможності місцевих громад: «Інструмент оцінки соціального капіталу» (SOCAT) та «Інтегрований опитувальник» (SOCAP IQ). І в тому ж році випробувала їх в Албанії та Нігерії. З цього часу поняття «соціальний капітал» стало загальноновизнаним.

«Соціальний капітал», за Дж. Коулманом, проявляється у двох аспектах:

1. Як характеристика інституційного середовища.

2. Як характеристика запасу ресурсів господарюючого суб'єкта.

У першому випадку інституційне середовище суспільства дозволяє таким суб'єктам краще інтерпретувати дії один одного, знижувати невизначеність ситуації та ризики від опортуністичної поведінки бізнес-партнерів. Другий аспект соціального капіталу передбачає, що підприємець володіє стійким запасом соціальних зв'язків із контрагентами, конкурентами, представниками влади та ін. Ці зв'язки дозволяють йому зменшувати витрати на пошук інформації та необхідних комунікацій, тобто скорочувати трансакційні витрати. У функціонуванні організації соціальний капітал співробітників відіграє також важливу роль. Тут він дозволяє краще поширювати знання в організації, знизити плинність кадрів, підвищити організованість дій

співробітників, підвищити рівень довіри й толерантності тощо [10, с. 99-102].

У цілому концепція Дж. Коулмана і супутня з нею дискусія в науковому співтоваристві відкрили нові сфери дослідження підприємництва: вивчення впливу соціального капіталу на ефективність господарської діяльності; виявлення найбільш значущих видів соціального капіталу для здійснення підприємницької діяльності; вивчення способів накопичення соціального капіталу підприємцями; вивчення механізмів конвертації соціального капіталу в економічний (або інші види капіталу) і т. ін.

У 2001 р. Пітер Друкер (Drucker P.F.) виступив на конференції з інновацій з промовою «Дисципліна інновації» [12]. Вона являла собою змістовне завершення теорії «підприємницького суспільства», основні положення якої, випереджаючи свій час, уперше були викладені в його роботі «Бізнес та інновації». В основі теорії П. Друкера модифікована ним концепція інформаційного суспільства Д. Белла. Базовою характеристикою інформаційного суспільства виступають регулярні перетворення завдяки дії «творчої руйнації» підприємців. Однак на відміну від Й. Шумпетера, який сформулював ідею про творчу деструкцію (руйнацію), П. Друкер вважає, що відповідні перетворення торкаються суспільства загалом, а не лише економічних відносин.

Більшість успішних інновацій, за П. Друкером, засновані не на технологічних або технічних просуваннях. Вони базуються на застосуванні вже існуючих об'єктів, проте залишених поза увагою іншими учасниками економіки. Інформаційне суспільство потребує змін не тільки в господарській сфері, а й принципово перетворює систему освіти та активує третій сектор (сектор некомерційних організацій). На ринку праці затребувані інтелектуали, які повинні генерувати нові ідеї. Крім того необхідні фахівці, здатні реалізувати ці напрацювання. Система освіти розвиватиметься у двох напрямках:

1. Будуть формуватися особистості з широкими знаннями, здатні до творчості.

2. Готуватимуться вузькоспеціалізовані фахівці з глибокою підготовкою за своїм профілем [12].

Незважаючи на дещо глобалістський характер концепції П. Друкера та амбітного прагнення охопити всі процеси соціально-економічного і соціокультурного характеру, вона містить в собі безліч цікавих ідей, що виходять за межі теорії підприємництва. Власне,

для самої теорії підприємництва ця концепція визначила певні проблемні галузі досліджень: вивчення механізмів і чинників внутрішньофірмового підприємництва; роль третього сектору у виробництві та впровадженні інновацій; вплив системи освіти на впровадження інновацій тощо.

Слід підкреслити новітній напрям досліджень підприємництва, що здійснюється в межах вивчення неформальної економіки – вкрай гострої для України теми. Безліч досліджень господарської сфери країн, що розвиваються, сформувавши методологічну основу її дослідження. Термін «неформальна економіка» запропонував професор антропології Лондонського університету Кіт Харт для позначення безлічі соціально-економічних явищ, зумовлених самозайнятістю населення африканських міст. Сутність концепції полягає в наступному. Поряд з економікою відкритою, контрольованою і регульованою, одночасно існують підприємці, які ведуть діяльність, не дотримуючись існуючих норм права.

Неформальна економіка являє собою невіддільну частину господарської сфери та виникає як реакція на процеси сучасності. За оцінками експертів, навіть у розвинених країнах її обсяги подекуди досягають 1/5-1/3 ВВП. Дослідження К. Харта викликали великий інтерес до означеної проблеми та привернули увагу таких відомих у світі дослідників, як М. Кастельс, А. Портес, Е. де Сото, В. Токман, Е. Фейдж і багатьох інших. Проблеми неформальної економіки жваво вивчають і такі вітчизняні дослідники, як А. Базиліук, А. Баланда, З. Варналій, О. Засанська, Е. Лібанова та ін.

До слова, Всесвітню премію за дослідження підприємництва у 2017 р. присуджено перуанському економісту і президенту Інституту свободи та демократії (ILD) Ернандо де Сото (Hernando de Soto) за «вагомий внесок у розуміння неформальної економіки та важливості прав власності для розвитку підприємництва і зменшення бідності та нерозвиненості» [7, с. 721-722]. Його аналіз джерел неформальної економіки у бідних країнах надихнув науковців у багатьох галузях і проклав шлях до нових способів оцінювання та вимірювання перешкод, з якими стикаються люди, коли вони намагаються увійти до формальних галузей економіки. Емпіричні узагальнення Е. де Сото ґрунтуються на копійчастому зібранні нових і раніше невідомих даних, що дозволяє йому оскаржувати декілька загальноприйнятих переконань стосовно бідних країн. Зокрема, він показав, що головною проблемою у

багатьох розвинених країнах є не капітал, а відсутність прав власності. Праці цього дослідника мали значний вплив на концептуальне розуміння багатьох проблем із теорії підприємництва, а його консультаційна робота вплинула на реалізацію практичних заходів економічної політики різних держав.

Відносно прикладного застосування отриманих результатів у вітчизняному процесі економічного розвитку, то тут варто звернути увагу передусім на значення державної підтримки підприємництва, особливо малого та середнього бізнесу в аграрній сфері. Для підвищення конкурентоспроможності й активного включення транзитивної економіки України в глобальні господарські процеси на даному етапі її розвитку потрібен радикальний перегляд усієї системи підтримки підприємства, спираючись на концептуально-теоретичні напрацювання у цій галузі дослідження.

Потенційна можливість сталого функціонування всіх підприємницьких структур – необхідна умова досягнення цілей державного регулювання досліджуваної діяльності. Функціональна реалізація такої можливості включає насамперед створення макроекономічних умов для стабільного функціонування ринку, що вимагає від держави важливих кроків в організації та забезпеченні: нормального функціонування грошової, фінансової, кредитної і страхової систем; належного функціонування системи державної реєстрації підприємницьких структур; нормального функціонування системи ліцензування підприємницької діяльності та системи патентування; організації й забезпечення належного функціонування системи стандартизації продукції і послуг. Відтак, система державної підтримки націлена на усунення недоліків «чисто» ринкових важелів у сферах діяльності підприємця.

Висновки. Розглянуті концепції підприємництва нині отримали статус загальноновизнаних, зумовили широкий спектр дискусій та ініціювали численні емпіричні дослідження. Представлені концепції не вичерпують усього різноманіття теоретичних напрацювань, вони разом із класичними дослідженнями антрепренерів в економіці, соціології та психології підприємницької діяльності створюють епістемологічне підґрунтя сучасної теорії підприємництва.

У цілому, теорія підприємництва на сьогодні представляє напрям міждисциплінарних досліджень, що бурхливо розвивається за кордоном. У цій науково-дослідницькій сфері

вже сформувалися основна тематика, методологічні підходи, з'явилися найважливіші майданчики, на яких відбувається інтенсивний обмін результатами досліджень - журнали, конференції, тренінги, асоціації та мережеві спільноти. Значним є доробок досліджень у галузі типології суб'єктів підприємництва і підприємницьких структур, аналізу підприємницьких можливостей, мотивації до їх реалізації, чинників, які сприяють/перешкоджають використанню підприємницького потенціалу, ролі мереж у підприємницькому успіху, крос-культурних зіставлень тощо. Серед країн-лідерів у цій галузі США, Великобританія, Нідерланди, Швеція, Іспанія, Сінгапур - саме в них зосереджено найбільший обсяг публікацій, розвинена мережа дослідних центрів і проєктів, проводяться всесвітньо значущі конференції.

З іншого боку, дослідження підприємництва залишається сферою, в надрах якої зберігається безліч відкритих питань, можливостей для формування власних професійних траєкторій та інтервенції в суміжні дисципліни. Оскільки підприємницька практика з плином часу змінюється, її дослідники повинні бути готові до змін, включно з урахуванням нових галузей, вивченням гравців нового типу, які стали підприємцями в ХХІ ст., освоєнням нових методів і форм дослідження тощо.

На перспективу в дослідженнях теоретиків підприємництва бажано врахувати географічні та суспільні зрушення, оскільки бізнес розвивається не тільки в добре вивченому західному контексті, а й у країнах, що розвиваються, на гігантських китайському та індійському ринках і в країнах з перехідною економікою, в умовах безлічі екологічних і соціальних обмежень та передумов. Також,

у міру зростання залученості в підприємницьку діяльність нових соціальних груп, останні слід включати в предметну галузь досліджень з урахуванням їх попереднього досвіду, існуючих підприємницьких ресурсів, прагнень, особливостей, стратегій тощо. Такий підхід забезпечить представникам, наприклад, соціальної антропології, етнографії та культурології суттєві можливості для участі в дослідженнях підприємництва.

Отже, підприємництво як сфера досліджень має свої витоки в різних дисциплінах і еволюціонувала протягом останніх кількох десятиліть. Предметний вимір досліджень у сучасній теорії підприємництва включає такі напрями: вплив малого бізнесу на економічне зростання і добробут, процес зародження фірм, інноваційне підприємництво за участю венчурного капіталу, соціальні мережі, кластери фірм, економічна політика підтримки малого підприємництва.

Підтримка підприємницької діяльності державою є одним з інструментів реалізації її економічної політики. Ця підтримка використовується нею для коригування конкретних відтворювальних пропорцій з метою підтримки конкуренції та управління структурними перетвореннями в економіці. Підтримка бізнесу державою повинна спиратися на концептуально обґрунтовані принципи та надаватися до тих пір, поки вітчизняні підприємницькі структури не стануть економічно самостійними, набувши потенціалу конкурентоспроможності на світових ринках. Дієвість системи державної підтримки підприємницької діяльності в Україні належить до визначальних чинників прискорення темпів і якості економічного зростання та формування економіки інноваційного типу.

Список бібліографічних посилань

1. Алле М. Экономика как наука / пер. с франц. И. А. Егорова. Москва : Наука для общества, РГУ, 1995. 168 с.
2. Васильева Л. М. Поняття і сутність підприємництва. *Вісник ДДАЕУ*. 2010. № 1. С. 175-178.
3. Колесник Т. М., Демидова О. С., Колесник Д. А. Історія розвитку підприємництва. *БізнесІнформ*. 2013. № 1. С. 332-334.
4. Мадзігон О. Історичний розвиток підприємництва та основні функції підприємництва. *Молодь і ринок*. 2012. № 2. С. 46-52.
5. Малік М. Й., Шпикуняк О. Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 5-16.
6. Шпикуняк О. Г., Грицаєнко М. І. Розвиток інноваційної діяльності в аграрній сфері: менеджмент та ефективність : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 424 с.

References

1. Alle, M. (1995). *Ekonomika kak nauka* [Economics as a science]. (I.A. Egorova, Trans). Moskva: Nauka dlja obshhestva, RSUH [In Russian].
2. Vasilieva, L.M. (2010). Poniattia i sutnist pidpriemnytstva [The concept and essence of entrepreneurship]. *Visnyk DSAEU*, 1, pp. 175-178 [In Ukrainian].
3. Kolesnyk, T.M., Demydova, O.S., Kolesnyk, D.A. (2013). Istorii rozvytku pidpriemnytstva [The history of entrepreneurship]. *BiznesInform*, 1, pp. 332-334 [In Ukrainian].
4. Madzihon, O. (2012). Istorychnyi rozvytok pidpriemnytstva ta osnovni funktsii pidpriemnytstva [The historical development of entrepreneurship and the main functions of entrepreneurship]. *Molod i rynek*, 2, pp. 46-52 [In Ukrainian].
5. Malik, M.Y., Shpykuliak, O.H. (2017). Rozvytok ahrarnoho pidpriemnytstva v umovakh instyutsionalnykh transformatsii [Development of agricultural entrepreneurship in terms of institutional transformation]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 5-16 [In Ukrainian].

7. Andersson M., Waldenström D. Hernando de Soto: Recipient of the 2017 Global Award for Entrepreneurship. *Research Small Business Economics*. 2017. Vol. 49. Issue 4. P. 721-728.
8. Baumol W. J. Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive. *Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98. Issue 5. Pt. 1. P. 893-921.
9. Blaug M. Economic Theory in Retrospect. 5th ed. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1997. 752 p.
10. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*. 1988. Vol. 94. Supplement. P. 95-120.
11. Davidsson P. Researching Entrepreneurship: International Studies in Entrepreneurship. New York: Springer, 2004. 218 p.
12. Drucker P.F. The Discipline of Innovation. *Harvard Business Review*. 2002. Vol. 80. Issue 8. P. 95-100.
13. Ekelund R.B.Jr., Hebert R.F. A History of Economic Theory and Method. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, Inc., 1990. XV, 688 p.
14. Global Award for Entrepreneurship Research. URL : <https://www.e-award.org> (дата звернення: 09.02.2020).
15. Google Scholar. URL : <https://scholar.google.com> (дата звернення: 09.02.2020).
16. Granovetter M., Swedberg R. The Sociology of Economic Life. Boulder, Colo.: Westview Press, 1992. 339 p.
17. Ilchuk M. M., Us S. I. Innovations in the development of socio-economic systems: microeconomic, macroeconomic and mesoeconomic levels. - Collective monograph. - Vol. 3. Lithuania : «Izdėvnieciba «Baltija Publishing», 2016. 348 p. (authors p. 308-326).
18. Landström H., Johnson S.K. Advanced Introduction to Entrepreneurial Finance. 2017. Lund : Edward Elgar Pub. 224 p.
19. ResearchGate. URL : <https://www.researchgate.net> (дата звернення: 09.02.2020).
20. Reznik N., Ilchuk M., Us S. Production Activity of Agricultural Business Structures and Its Efficiency in Ukraine. Proceedings of the 14th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. Volume II: Workshops. Kyiv, Ukraine, May 14-17, 2018. P. 17-29.
21. Schumpeter J. A. History of Economic Analysis. London : George Allen & Unwin, 1954. XXV, 1260 p.
6. Shpykuliak, O.H., Hrytsaienko, M.I. (2016). Rozvytok innovatsiinoi diialnosti v ahraryi sferi: menedzhment ta efektyvnyist : monohrafiia [The development of innovative activity in agrarian sphere: management and efficiency: monograph]. Kher-son: OLDI-PLluS [In Ukrainian].
7. Andersson, M., Waldenström, D. (2017). Hernando de Soto: Recipient of the 2017 Global Award for Entrepreneurship. *Research Small Business Economics*, 49(4), pp. 721-728 [In English].
8. Baumol, W.J. (1990). Entrepreneurship: Productive, Unproductive and Destructive. *Journal of Political Economy*, 98(5), pt. 1, pp. 893-921 [In English].
9. Blaug, M. (1997). Economic Theory in Retrospect. Cambridge: Cambridge Univ. Press [In English].
10. Coleman, J.S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, pp. 95-120 [In English].
11. Davidsson, P. (2004). Researching Entrepreneurship: International Studies in Entrepreneurship. New York: Springer [In English].
12. Drucker, P.F. (2002). The Discipline of Innovation. *Harvard Business Review*, 80(8), pp. 95-100 [In English].
13. Ekelund, R.B.Jr., Hebert, R.F. (1990). A History of Economic Theory and Method. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, Inc., XV [In English].
14. Global Award for Entrepreneurship Research (2020). Retrieved from: <https://www.e-award.org> [In English].
15. Google Scholar (2020). Retrieved from: <https://scholar.google.com> [In English].
16. Granovetter, M., Swedberg, R. (1992). The Sociology of Economic Life. Boulder, Colo: Westview Press [In English].
17. Ilchuk, M.M., Us, S.I. (2016). Innovations in the development of socio-economic systems: microeconomic, macroeconomic and mesoeconomic levels. Lithuania: «Izdėvnieciba «Baltija Publishing» [In English].
18. Landström, H., Johnson, S.K. (2017). Advanced Introduction to Entrepreneurial Finance. Lund: Edward Elgar Pub. [In English].
19. ResearchGate (2020). Retrieved from: <https://www.researchgate.net> [In English].
20. Reznik, N., Ilchuk, M., Us, S. (2018). Production Activity of Agricultural Business Structures and Its Efficiency in Ukraine. Proceedings of the 14th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. (pp. 17-29). Kyiv [In English].
21. Schumpeter, J.A. (1954). History of Economic Analysis. London: George Allen & Unwin, XXV [In English].

Ilchuk M.M., Us S.I., Dmytruk M.I., Ilchuk O.M. Theoretical principles of entrepreneurship development

The purpose of the article is to find out the current state of entrepreneurial studies, as well as to consider the basic theoretical directions in the study of entrepreneurship.

Research methods. In the process of research such philosophical and general scientific methods, principles and techniques as abstraction, induction and deduction, analysis and synthesis, dialectical method and systematic approach were used. Based on the subject characteristics of the study, the main method in the article is a descriptive method, which describes the content concepts of entrepreneurship in the modern world and the main features of international projects and awards in the field of entrepreneurship. Using the historical-comparative method, the variability of civilizational conditions that led to the evolution of entrepreneurial activity and the socio-historical context for the emergence of socio-economic objects of the study of entrepreneurship theory were elucidated. The use of methods of analytical generalizations and grouping (as well as statistical comparison) contributed to the modern conceptual lines systematization of study of entrepreneurship.

Research results. The leading international awards, journals and projects in the field of entrepreneurship have been identified. Awarding the relevant prizes is a criterion for the qualified determination of the relevance of the results of scientific creativity of a laureate. Such scientists ideas and developments form a conceptual basis in the study of entrepreneurship. The author defines the concept of the theory of entrepreneurship and the content of the category «concept of entrepreneurship». The most relevant entrepreneurial activity concepts are considered. Modern trends in the study of entrepreneurship are generalized.

Scientific novelty. The novelty of the work, first of all, is the systematization of foreign scientists ideas, views, concepts, that are the leading experts in the field of entrepreneurship theory. Also, the novelty may be the disclosure of the content of methodological tools and theoretical propositions that set trends in contemporary business discourse and relevant economic research.

Practical significance of the provisions and conclusions of the conducted research lies in the possibility of the acquired knowledge practical application and in its use from the standpoint of modern tendency of the entrepreneurship development. The results of the article can serve as an informational basis for the innovative projects development that involve both entrepreneurs and scientists (especially young people) in the entrepreneurial process, as well as the basis of knowledge and skills in the field of entrepreneurship that they develop. Tabl.: 1. Figs.: 1. Refs.: 21.

Keywords: entrepreneurship; entrepreneurial activity; international award; concept of entrepreneurship; theory of entrepreneurship; interdisciplinary approach.

Ilchuk Mykola Maksymovych - doctor of economic sciences, professor, corresponding member of NAAS, professor of the department of organization of entrepreneurship and exchange activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Us Sergiy Ivanovych - candidate of economic sciences, senior lecturer of the department of organization of entrepreneurship and exchange activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11, Heroiv Oborony st., Kyiv)

E-mail: sergey.us@nubip.edu.ua

Dmytruk Mykola Illich - candidate of economic sciences, senior lecturer of the department of organization of entrepreneurship and exchange activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11, Heroiv Oborony st., Kyiv)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Ilchuk Olena Mykolaivna - senior lecturer of the department of organization of entrepreneurship and exchange activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (11, Heroiv Oborony st., Kyiv)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Ильчук Н.М., Ус С.И., Дмитрук Н.И., Ильчук Е.Н. Теоретические основы развития предпринимательства

Цель статьи - обобщить теоретические вопросы предпринимательства и определить основные направления его развития в Украине и мире.

Методика исследования. В процессе исследования использованы такие философские и общенаучные методы, принципы и приемы, как абстракция, индукция и дедукция, анализ и синтез, диалектический метод, системный подход и др. Учитывая предметную характеристику исследования, основным методом здесь является дескриптивный, с применением которого описано содержание концепций предпринимательства в современном мире и основные особенности международных проектов и премий в области исследования предпринимательской деятельности. С помощью историко-компаративного метода установлена изменчивость цивилизационных условий, которые обусловили эволюцию предпринимательской деятельности и создали социально-исторический контекст для появления общественно-экономических объектов исследования теории предпринимательства. Использование методов аналитических обобщений и группировки способствовало систематизации современных концептуальных направлений исследования предпринимательства.

Результаты исследования. Определены ведущие международные премии, журналы и проекты в области предпринимательства. Присуждение соответствующих премий - критерий квалифицированного определения актуальности результатов научного творчества того или иного лауреата. В свою очередь идеи и разработки таких учёных формируют концептуальный базис в исследовании предпринимательства. Предложено авторское определение понятия теории предпринимательства и раскрыто содержание категории «концепция предпринимательства». Рассмотрены наиболее актуальные концепции предпринимательской деятельности. Обобщены современные направления изучения предпринимательства.

Элементы научной новизны. Усовершенствована систематизация идей, взглядов, концепций зарубежных ученых, которые являются ведущими специалистами в области теории предпринимательства. Также углублено раскрытие содержания методологического инструментария и теоретических положений, что задают тренды в современном бизнес-дискурсе и в смежных экономических исследованиях.

Практическая значимость. Рассмотренные положения и выводы дают возможность прикладного применения полученных знаний и их использования с позиции тенденциозности развития современного предпринимательства. Полученные результаты могут служить информационной основой развития инновационных проектов, которые вовлекают как предпринимателей, так и ученых (прежде всего молодых) в предпринимательский процесс, а также основой знаний, навыков и умений в сфере предпринимательства, которые они развивают. Табл.: 1. Илл.: 1. Библиогр.: 21.

Ключевые слова: предпринимательство; предпринимательская деятельность; международная премия; концепция предпринимательства; теория предпринимательства; междисциплинарный подход.

Ильчук Николай Максимович - доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НААН, профессор кафедры организации предпринимательства и биржевой деятельности, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев, ул. Героев Обороны, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Ус Сергей Иванович - кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры организации предпринимательства и биржевой деятельности, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев, ул. Героев Обороны, 11)

E-mail: sergey.us@nubip.edu.ua

Дмитрук Николай Ильич - кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры организации предпринимательства и биржевой деятельности, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев, ул. Героев Обороны, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Ильчук Елена Николаевна - старший преподаватель кафедры организации предпринимательства и биржевой деятельности, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев, ул. Героев Обороны, 11)

E-mail: organizing_chair@nubip.edu.ua

Стаття надійшла до редакції 03.03.2020 р.

Фахове рецензування: 09.03.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Ильчук М. М., Ус С. И., Дмитрук М. И., Ильчук О. М. Теоретичні засади розвитку підприємництва. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 100 – 110. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003100>

Ilchuk, M. M., Us, S. I., Dmytruk, M. I. & Ilchuk, O. M. (2020). Teoretychni zasady rozvytku pidpriemnytstva [Theoretical principles of entrepreneurship development]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 100 – 110. [In Ukrainian] <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003100>

* * *